

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/132054>

Please be advised that this information was generated on 2019-04-22 and may be subject to change.

Hans Bennis, *Syntaxis van het Nederlands*.
Amsterdam: Amsterdam University Press, 2000.
255 blz. (met CD-ROM door Tamar Israël en
Hans Bennis).

Dit boek is een inleiding in de syntaxis van het Nederlands, bestemd voor eerste- of tweedejaars studenten, met alleen een inleiding in traditionele zinsontleding als benodigde voorkennis. Bijgeleverd wordt een CD-ROM met een theoriemodule en een oefeningenmodule. Het theoretische kader waarin het boek is geplaatst is de laatste incarnatie van het generatieve programma, namelijk het minimalisme, met daarbij de aantekening dat het nadrukkelijk niet beoogt een inleiding in het minimalistisch programma op zich te zijn. Ik zal eerst per hoofdstuk een overzicht van de inhoud geven, en daarna een korte evaluatie van het boek als geheel.

Hoofdstuk 1 bespreekt, zoals vrijwel elke inleiding van generatief taalkundige cursusboeken, het logische probleem van taalverwerving. De vraag wordt gesteld hoe een kind in relatief korte tijd op grond van, wat relevante informatie betreft, pover aanbod zoiets ingewikkelds als een mentaal regelsysteem voor een specifieke taal kan leren. Het antwoord dat in de generatieve taalkunde wordt gegeven is dat iedereen bij de geboorte een taalleervermogen mee krijgt dat de grenzen aangeeft waarbinnen zo'n systeem zich mag bewegen (en dat dus een hoop logisch denkbare mogelijkheden om een regelsysteem af te leiden uit de aangeboden data bij voorbaat uitsluit, aldus de leertaak significant reducerend). Verder bevat het hoofdstuk korte uitweidingen over het ontstaan van taal en taal bij dieren.

Hoofdstuk 2 geeft een overzicht van de ver-

schillende subdisciplines van de taalkunde, om zo de plaats van de syntaxis in het geheel duidelijk te maken.

Hoofdstuk 3 introduceert het concept 'woordgroep' aan de hand van de thematische en grammaticale functies die woordgroepen, met name nominale, kunnen vervullen. Het behandelt ook tests om woordgroepen als zodanig te identificeren: vervanging, verplaatsing en de bekende eenzinsdeeltest voor het Nederlands, namelijk positionering voor de pv in hoofdzinnen. Wat interne structuur betreft wordt het centrale principe dat een woordgroep XP minimaal uit een hoofd van categorie X bestaat, en dat er ook niet meer dan één hoofd is, behandeld.

Hoofdstuk 4 behandelt de interne structuur van de VP. Beargumenteerd wordt, onder meer op basis van idiomen, dat het werkwoord een nauwere relatie onderhoudt met het object dan met het subject. Een werkwoord selecteert in het lexicon al dan niet voor een object, maar subjecten worden niet lexicaal geselecteerd; alle VP's hebben als algemene eigenschap dat ze een subject willen hebben. Vervolgens komt de vraag aan de orde of de basisvolgorde tussen object en werkwoord in het Nederlands OV of VO is. Bennis opteert, op grond van de klassieke argumenten van Koster, voor OV. Ten slotte komen bepalingen en de vraag hoe bepalingen van objecten te onderscheiden (met name PP's als bepaling versus voorzetselvoorwerp) aan de orde. Een probleem bij dit hoofdstuk zou kunnen zijn dat het concept 'basisvolgorde' (en het complementaire concept 'verplaatsing') op dit punt voor de lezer mogelijk nog niet erg duidelijk is. Zo begint Bennis op p.73 een argument met "Als we er van uitgaan dat het Nederlands een basisvolgorde kent die tot uiting komt in de

volgorde binnen de VP...” – de lezer zou zich nu af kunnen vragen waarom we daarvan uit zouden gaan. Het gebruik hier en daar van ‘centrale volgorde’ als alternatieve term voor basisvolgorde lijkt wat dit betreft ook niet verhelderend te werken.

Hoofdstuk 5 behandelt de manier waarop tempus, congruentie en (abstracte) naamvalstoekenning in het gekozen kader worden beregeld. Aangenomen wordt dat grammaticale elementen als tempus, persoons- en getalskenmerken elk in een apart syntactisch hoofd (T, Agr, ...) worden gegenereerd, dat een functionele projectie (TP, AgrP, ...) projecteert. Finitie vormen van het werkwoord worden dan gevormd door V naar deze hoofden te verplaatsen. Hierbij wordt aangenomen dat de functionele hoofden concrete affixen bevatten, niet slechts de functionele kenmerken die kunnen corresponderen met overte affixen (in tegenstelling tot wat gangbaar is in modellen die uitgaan van een strikte scheiding tussen functionele kenmerken in de syntaxis en de morfofonologische realisatie daarvan, zoals Anderson’s ‘Amorphous morphology’, Beard’s ‘Lexeme-morpheme based morphology’, Halle & Marantz’s ‘Distributed morphology’ e.a.). Congruentie met het subject en (abstracte) naamvalstoekenning aan subject en object worden beregeld via de aanname dat functionele hoofden kenmerken delen met het element in hun specificierderpositie, en dat subject en object naar de specificierderpositie van een relevant functioneel hoofd verplaatsen. Ten slotte wordt gesteld dat ook voegwoorden hoofden zijn van een functionele projectie, de CP, en wordt de analyse van Verb Second in het Nederlands in termen van verplaatsing van de persoonsvorm naar C in afwezigheid van een voegwoord besproken.

Hoofdstuk 6 behandelt beknopte bijzinnen. Aan bod komen de interne bouw (inclusief de distributie van het voegwoord *om*, partikel *te* en het veronderstelde syntactische subject PRO), de verschillende typen constructie waarin infinitiefzinnen optreden (controle, AcI) en de

externe syntaxis van infinitiefcomplementen (ondergaat het complement extrapositie of is er Verb Raising). Bij de bespreking van Verb Raising wordt ook het IPP verschijnsel behandeld.

Hoofdstuk 7 behandelt de structuur van nominale, adjectivische en prepositionele constituenten. De nadruk wordt gelegd op de overeenkomsten in opbouw van de verschillende woordgroepen: het hoofd projecteert een lexicale projectie waarin eventueel een object kan voorkomen, die projectie kan over een subject prediceren, er kunnen adjuncten aan worden gehangen, en functionele elementen die het lexicale hoofd vergezellen projecteren een functionele projectie bovenop de lexicale. Verschillen tussen de diverse categorieën, wat betreft naamvalstoekenning en de positie van het hoofd in de groep, komen ook aan bod.

Hoofdstuk 8 bespreekt object-naar-subjectverplaatsing in passieven en bij ergatieve werkwoorden (inclusief koppelwerkwoorden / raisingwerkwoorden). De motivering die gegeven wordt voor deze verplaatsing is de ‘klassieke’ uit het GB kader: passieven/ergatieven zouden geen accusatief kunnen toekennen, dus moet het object naar de nominatiefpositie verhuizen om aan het naamvalfilter te kunnen voldoen. Overigens is deze verklaring recentelijk nogal uit de gratie geraakt. Met name Burzio heeft benadrukt dat de generalisatie die zijn naam draagt, namelijk ‘geen externe thetarol, dan geen accusatief voor het object’, stipulatief is en dat een verklaring in termen van gebrek aan casustoekennend vermogen door de relevante klasse werkwoorden niet houdbaar is.

Hoofdstuk 9 gaat over vraagwoordverplaatsing. Aan bod komen de lokaliteit van wh-verplaatsing (soorten eilanden, de analyse ervan in termen van subjacentie, lange verplaatsing als successief cyclische verplaatsing via spec-CP), de parallelie tussen wh-verplaatsing en relativisatie en topicalisatie, en (kort) het verschil tussen dit type verplaatsing en de in hoofdstuk 8 besproken object-naar-subject verplaatsing.

Hoofdstuk 10 bespreekt binding van anaforo-

ren. Na een algemene inleiding over wat ‘verwijzing’ eigenlijk is, en introductie van de termen ‘anafoor’ en tegenhanger ‘pronomen’ zoals die in de generatieve syntaxis gebruikt worden, komen de specifieke bindingscondities op anaforen aan bod, inclusief de definitie van het lokale domein waarbinnen de anafoor een antecedent moet hebben en de eis dat het antecedent de anafoor *c*-commandeert. Ook wordt aandacht besteed aan reconstructieverschijnselen. Sommige netelige gevallen, zoals binding in ‘picture’-NPs (of logoforen in het algemeen) en (iets opmerkelijker in een syntaxis van het Nederlands) het verschil tussen *zich* en *zichzelf*, worden buiten beschouwing gelaten.

Hoofdstuk 11 is complementair aan hoofdstuk 10: het bespreekt het gegeven dat pronomina, in tegenstelling tot anaforen, niet lokaal gebonden mogen worden. Het verschil tussen gevallen waarin een pronomen ‘toevallig’ coreferent is met een antecedent en gevallen waarin het als gebonden variabele optreedt wordt uitgelegd, en crossover-verschijnselen in het laatste geval worden kort genoemd. Het hoofdstuk besluit met een bespreking van de twee typen lege pronomina die doorgaans in de generatieve syntaxis worden aangenomen, pro en PRO.

Een dilemma dat in cursusboeken altijd speelt, is dat de huidige stand van zaken in de behandelde theorie zo duidelijk mogelijk moet worden gemaakt zonder deze als vanzelfsprekend en probleemloos voor te stellen. Studenten moeten de techniek leren om problemen op te lossen met een algemeen gangbare analysemethode en tegelijkertijd kritisch leren nadenken over die analysemethode en het soort oplossingen dat hij geeft.

In het verduidelijken van de binnen het gekozen kader gangbare aannames en analyses slaagt het boek prima. Bennis weet de zaken op een duidelijke manier te presenteren en heeft een prettig leesbare stijl. De hoofdpunten worden systematisch gebracht, zonder al te omslachtige zijpaden, en er wordt niet moeilijk

gedaan als het ook makkelijker kan.

Wat het problematiseren betreft, het proberen te laten zien wat er nu zo leuk en uitdagend is aan syntactisch onderzoek in de praktijk, is dit boek nogal aan de brave kant. Het is natuurlijk onmogelijk om alle concurrerende analyses en theorieën die er zijn in een inleiding recht te doen en het is dan ook goed verdedigbaar, bijna noodzakelijk, om de bespreking te beperken tot voorstellen die voortkomen uit één model, in dit geval het principes-en-parameters- c.q. minimalistische model. Sommige aannames en voorstellen worden echter geïntroduceerd zonder dat er van argumentatie sprake is. Soms wordt er eenvoudigweg een beroep op ‘de theorie’ gedaan. In hoofdstuk 5, bijvoorbeeld, komen regelmatig formuleringen voor als “we zullen er hier voor kiezen om grammaticale concepten ... uit te drukken als afzonderlijke projecties” (p.85), “vanaf nu zullen we aannemen dat de belangrijkste relatie tussen zinsdelen de relatie is tussen een hoofd en zijn specificeerder” (p.92) en “In overeenstemming met de theorie zullen we aannemen dat het kenmerk [+NOMINATIEF] een kenmerk is dat zich ... bevindt in het structurele hoofd Agr” (p.101) – maar waarom we daarvoor kiezen of waarom die theorie dat aanneemt, wat nu de verklarende meerwaarde van zo’n aanname zou zijn, wordt niet duidelijk gemaakt. Dit lijkt meer op z’n plaats in een onderzoekspaper, waar immers niet de hele theorie waarop het paper gebaseerd is nog eens kan worden verdedigd, dan in een inleiding in de betreffende theorie. Nog afgezien van het feit dat er, ook gegeven de noodzakelijke beperking, natuurlijk niet zoiets bestaat als *de* theorie; AgrP’s, om bij het voorbeeld hierboven te blijven, worden soms wel en soms niet aangenomen in papers die allemaal tot het minimalisme gerekend kunnen worden (bijvoorbeeld die van Chomsky). In zulke gevallen lijkt het zinvoller, en leuker, om de argumenten pro en contra te bespreken dan om simpelweg een van de opties te kiezen.

Kortom, om een overzicht te krijgen van

Boekbeoordelingen

wat er in de generatieve syntaxis van het Nederlands zoal speelt, is dit een geschikt boek, maar wat generatief syntactici beweegt om sommige aannames wel en andere niet te doen, blijft hier en daar wat onduidelijk.

Peter Ackema

